

ZUZANNA JAŚKOWSKA-JÓZEFIAK
ORCID [0000-0003-4399-5311](https://orcid.org/0000-0003-4399-5311)
z.jaskowska@gmail.com
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

SYSTEM PRAWNY ARCHIWÓW HISZPAŃSKICH

Słowa kluczowe: prawo archiwalne, sieci archiwalne, decentralizacja, wspólnoty autonomiczne, Hiszpania

Streszczenie

W artykule przedstawiono system prawny archiwów hiszpańskich. Ze względu na specyfikę hiszpańskiego ustawodawstwa, tekst rozpoczyna krótkie wprowadzenie charakteryzujące rodzaje występujących w Hiszpanii źródeł prawa, które regulują działalność placówek archiwalnych. Z racji, że niektóre z wprowadzonych jeszcze w XIX w. aktów prawnych miały wpływ na dzisiejszy kształt ustaw i dekretów, część zasadniczą tekstu poprzedza krótka analiza historyczna omawiająca te z nich, które poświęcono tematyce archiwalnej. W dalszej części artykułu analizie poddano obowiązujące ustawodawstwo o charakterze ogólnopaństwowym, począwszy od Konstytucji z 1978 r., która wyodrębniła 17 regionów autonomicznych i rozdzieliła kompetencje dotyczące zarządzania archiwami między władze centralne i regionalne. Ze względu na decentralizację hiszpańskiej sieci archiwalnej, osobno scharakteryzowano sieć archiwów centralnych administracji państwowej oraz sieci autonomiczne. Tekst opiera się na uchwalanych przez hiszpańskie władze centralne i autonomiczne aktach prawnych oraz dostępnej literaturze przedmiotu.

ZUZANNA JAŚKOWSKA-JÓZEFIAK

ORCID [0000-0003-4399-5311](https://orcid.org/0000-0003-4399-5311)

z.jaskowska@gmail.com

(Adam Mickiewicz University in Poznań)

THE LEGAL SYSTEM OF THE SPANISH ARCHIVES

Keywords: archive law, archive networks, decentralization, autonomous communities, Spain

Abstract

This article presents the legal system of the Spanish archives. Due to the specific nature of Spanish legislation, the article begins with a short introduction characterizing the sources of the Spanish law which regulate the activity of archive facilities. Since certain legal acts introduced back in the 19th century have an impact on statutes and decrees today, the main part of the text is preceded by a short historical analysis discussing legal acts devoted to archiving. The next part of the article analyses applicable nationwide legislation, starting from the Constitution of 1978, which identifies 17 autonomous regions and divides the competences to manage archives between central and regional authorities. Due to the decentralization of the Spanish archive network, the central archive network managed by the state administration and autonomous networks were characterized separately. The text is based on the available source literature and legal acts passed by the central government and autonomous authorities in Spain.

Wprowadzenie

Pierwsze dokumenty wzmiankujące istnienie archiwów na terytorium Hiszpanii pochodzą z okresu średniowiecza. Najwcześniejsze napomknięcie o przedstawieniu przez Alfonsa II Aragońskiego dokumentów „ze swego archiwum” pochodzi z 1180 r.¹ Jest to najstarszy zapis odnoszący się do istniejącego do dzisiaj Archiwum Korony Aragońskiej w Barcelonie. Wzmianka o powołaniu przez Piotra IV Aragońskiego stałego stanowiska archiwisty odpowiedzialnego za opiekę nad dokumentami sięga XIV w.² O trosce o prawidłowe zabezpieczenie dokumentów świadczy także wydana w 1588 r. instrukcja o zarządzaniu archiwum królewskim w Simancas, która szczegółowo regulowała zasady porządkowania, przechowywania, zabezpieczenia i udostępniania przechowywanych w nim materiałów³. Tych kilka przykładów jest dowodem na to, że dążenie do zachowania cennych dokumentów nie jest w Hiszpanii zjawiskiem nowym. Stale zwiększająca się ilość akt oraz powstawanie kolejnych placówek archiwalnych spowodowały rosnącą potrzebę ogólnego uregulowania ich funkcjonowania. Obecny system prawny hiszpańskich archiwów sięga korzeniami XIX w., jednak kluczowe znaczenie dla jego współczesnej formy miała uchwalona w 1978 r. Konstytucja wprowadzająca decentralizację kraju i otwierająca drogę do powoływania przez władze autonomiczne własnych sieci archiwów.

Celem artykułu jest przedstawienie systemu prawnego archiwów hiszpańskich w oparciu o obowiązujące akty normatywne oraz wybraną literaturę omawiającą ich wdrażanie i stosowanie. Ze względu na specyfikę hiszpańskiego ustawodawstwa, tekst rozpoczyna krótkie wprowadzenie charakteryzujące rodzaje występujących w Hiszpanii źródeł prawa, które regulują działalność placówek archiwalnych. Z racji, że niektóre z wprowadzonych jeszcze w XIX w. aktów prawnych miały wpływ na dzisiejszy kształt ustaw i dekretów, część zasadniczą tekstu poprzedza krótka analiza historyczna omawiająca te z nich, które poświęcono tematyce archiwalnej. Tekst główny, skupiający się na aktualnej sytuacji, podzielono na trzy części. Kolejno przedstawiono akty prawne o charakterze generalnym, sieć archiwów centralnych oraz sieci autonomiczne.

System prawny archiwów hiszpańskich – zagadnienia ogólne

Omawianie współczesnego systemu prawnego archiwów hiszpańskich warto rozpocząć od krótkiej charakterystyki występujących na terenie Królestwa

¹ C. López Rodríguez, *Orígenes del Archivo de la Corona de Aragón, (en tiempos, Archivo Real de Barcelona)*, „HISPANIA. Revista Española de Historia” 2007, t. 57, nr 226 (maj–sierpień), s. 424, <http://hispania.revistas.csic.es/index.php/hispania/article/viewFile/49/49> [dostęp: 10.08.2020].

² Ibidem, s. 453.

³ Ordenanzas de Archivo de Simancas (1588), [ordenanzas_archivo_simancas.pdf](#) [dostęp: 25.11.2020].

Hiszpanii źródeł prawa mających wpływ na ich funkcjonowanie⁴. Nadrzędnym aktem prawnym jest Konstytucja z 1978 r., która dzieli kraj na 17 regionów autonomicznych i 2 miasta o statusie ośrodków wyodrębnionych, dając władzom regionalnym możliwość samodzielnego tworzenia ustawodawstwa w wybranych obszarach. Zagadnienia związane z kulturą, w tym z archiwami, zaliczono do tzw. kompetencji konkurencyjnych, co oznacza, że inicjatywę ustawodawczą w tym zakresie posiadają zarówno władze państwowe, jak i autonomiczne. Fakt ten przełożył się na występowanie dużej liczby ustaw dotyczących działalności archiwów. Grupę tę otwierają ustawy organiczne (*leyes orgánicas*) regulujące jedynie część zagadnień, takich jak podstawowe prawa i wolności publiczne oraz statuty autonomiczne⁵. Pozostałe kwestie, w tym archiwalne, normują ustawy zwykłe (*leyes ordinarias*) obowiązujące na terytorium całego państwa, które w dalszej części artykułu będą nazywane „ustawami”. Są one rozpatrywane kolejno przez Kongres Deputowanych, Senat, a następnie sankcjonowane i podpisywane przez króla. Drugim rodzajem ustaw są ustawy wspólnot autonomicznych (*leyes de las Comunidades Autónomas*) uchwalane przez regionalne zgromadzenia legislacyjne i publikowane w ich biuletynach. Ustawy te mają charakter analogiczny do ustaw zwykłych, jednak obowiązują wyłącznie na terenie regionu autonomicznego je uchwalającego. Aktami prawnymi niższego szczebla o charakterze wykonawczym są dekrety (*decretos*) i nakazy (*órdenes*). W zależności od organu, który je wydał, dzielą się na dekrety królewskie (*Real Decretos*), nakazy ministerialne oraz dekrety i nakazy rządu regionalnego⁶.

Początki kształtowania się hiszpańskiego ustawodawstwa archiwalnego

Początków kształtowania się współczesnego systemu prawnego archiwów hiszpańskich należy upatrywać w XIX w. Jego powstanie było ściśle związane z powołaniem w 1858 r. Specjalistycznego Korpusu Archiwistów i Bibliotekarzy (*Cuerpo Faultativo de Archiveros y Bibliotecarios*) – stowarzyszenia zrzeszającego najlepszych ówczesnych znawców tematyki, absolwentów powołanej dwa lata wcześniej państwowej Szkoły Dyplomatyki (*Escuela Diplomática*). Za najważniejsze zadania Korpusu uznano organizację nieuporządkowanych zbiorów

⁴ Niniejszy fragment skupia się jedynie na rodzajach aktów prawnych, które mają znaczenie dla funkcjonowania archiwów. Więcej na temat ustawodawstwa w Hiszpanii, zob.: M. Supera-Markowska, *Zarys prawa hiszpańskiego i prawa polskiego*, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 44–47.

⁵ Szczegółowe zagadnienia, które mogą być regulowane poprzez ustawy organiczne omawia art. 81.1 Konstytucji. Zob.: *Constitución Española* (Boletín Oficial del Estado (dalej: BOE), nr 311 z dnia 29 grudnia 1978 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> [dostęp: 7.08.2020].

⁶ Z. Jaśkowska-Józefiak, *Archiwa uniwersytetów w Hiszpanii. Organizacja, zasób, działalność*, Poznań 2019, s. 79–80.

państwowych, obsadzenie kluczowych stanowisk w bibliotekach i archiwach⁷ oraz kształtowanie państwowej polityki w omawianych dziedzinach. Korpus odpowiadał ponadto za dokształcanie istniejących kadr oraz pełnił funkcje kontrolne. Przedstawiciele organizacji mieli decydujący wpływ na treść uchwalonego w 1901 r. dekretu zatwierdzającego regulamin archiwów państwowych⁸, pełniąc rolę pierwszej *quasi* ustawy archiwalnej. Pomimo licznych braków i niedopasowania regulaminu do zmieniających się realiów, formalnie obowiązywał on aż do początku XXI w. Najbardziej dalekosiężny w skutkach okazał się zapis mówiący o podziale archiwów na trzy kategorie: generalne, do których zaliczono placówki o zasięgu ogólnokrajowym, regionalne, ograniczone terytorialnie i rzeczowo do konkretnego obszaru państwa oraz specjalne. Do ostatniej grupy zakwalifikowano bieżące archiwa o charakterze administracyjnym, w tym m. in. archiwa uniwersytetów, Prezesa Rady Ministrów, wybranych ministerstw, czy urzędów skarbowych⁹. Regulamin omawiał takie kwestie jak liczebność i zadania pracowników oraz zasady akcesji, przechowywania, brakowania, udostępniania, opracowywania i wypożyczenia materiałów archiwalnych. Najwięcej uwagi poświęcono organizacji archiwów generalnych.

Mniej skrupulatnie przedstawiciele Korpusu uregulowali zasady działania archiwów specjalnych. Zgodnie z dekretem miały one funkcjonować w oparciu o wytyczne Korpusu lub dyrektorów jednostek, którym podlegają¹⁰, jednak nie ulega wątpliwości, że większy wpływ na ich działalność mieli bezpośredni przełożeni. Było to wynikiem zapisu mówiącego o tym, że placówki powinny się im podporządkować we wszystkich kwestiach administracyjnych¹¹. W ich gestii leżały także decyzje dotyczące brakowania lub zachowania dokumentacji¹². Brak bardziej szczegółowych przepisów pozostawiał ogromną grupę archiwów właściwie poza kontrolą państwa.

W okresie rządów generała Francisco Franco doszło do podjęcia kilku kluczowych dla archiwistyki hiszpańskiej decyzji. W sierpniu 1939 r. powołano Generalną Dyрекcję Archiwów i Bibliotek (Ministerio General de Archivos y Bibliotecas), podporządkowaną Ministerstwu Edukacji Narodowej, która miała przejąć większość zadań wykonywanych do tej pory przez Specjalistyczny Kor-

⁷ Nierzadkie były sytuacje łączenia stanowisk archiwalnych i bibliotecznych w rękach jednej osoby, co było efektem dwukierunkowego wykształcenia członków Korpusu, braku odpowiedniej liczby kompetentnych kandydatów oraz oszczędności władz państwowych. Zob.: P. López Gómez, *El sistema archivístico español anterior a la constitución de 1978*, „Boletín de ANABAD” 1988, t. 38, nr 1–2, s. 164.

⁸ Decreto de 22 de noviembre de 1901 por el que se aprueba el Reglamento de Archivos del Estado (Gaceta de Madrid, nr 330 z dnia 26 listopada 1901 r.), <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1901/330/A00823-00828.pdf> [dostęp: 3.08.2020].

⁹ Ibidem, art. 1–2.

¹⁰ Ibidem, art. 9.

¹¹ Ibidem, art. 12.

¹² Ibidem, art. 75.

pus Archiwistów, Bibliotekarzy i Archeologów. Ważne były także dwa dekrety z 1947 r. Pierwszy, z 8 maja, obejmował narodowym patronatem archiwa historyczne¹³. Drugi, z 24 czerwca, wyprowadzał silnie scentralizowaną sieć archiwalną oraz dzielił archiwa państwowe na historyczne i administracyjne¹⁴. Nowy podział w wielu miejscach pokrywał się z tym, co *de facto* obowiązywało od momentu uchwalenia dekretu z 1901 r.: za archiwa historyczne uznano dawne archiwa generalne i regionalne oraz powoływane od 1931 r. archiwa historyczne prowincji¹⁵. Do grupy tej zakwalifikowano także archiwa notarialne i uniwersyteckie. Pozostałe archiwa specjalne znalazły się w grupie archiwów administracyjnych.

Próbą uporządkowania statusu publicznych archiwów administracyjnych było uchwalenie w 1958 r. ustawy o procedurze administracyjnej, w której określono zasady tworzenia spraw, ich prowadzenia i zamykania. Akt prawny nie wskazywał niestety na potrzebę oceny i archiwizacji dokumentacji. Nie określał też w jasny sposób państwa jako jej właściciela¹⁶. Stan ten przez lata doprowadził do nieodwracalnych strat w państwowym zasobie archiwalnym¹⁷. Krokiem w kierunku przełamania niekorzystnej sytuacji archiwów administracyjnych było utworzenie 1969 r. Generalnego Archiwum Administracji Cywilnej (Archivo General de la Administración Civil), obecnie Generalnego Archiwum Administracji w Alcalá de Henares, które miało pełnić rolę placówki przejściowej dla dokumentacji wytworzonej przez centralną administrację państwową, by ostatecznie przekazać ją do Narodowego Archiwum Historycznego (Archivo Histórico Nacional)¹⁸.

¹³ Decreto de 8 de mayo de 1947 por el que se crea el Patronato Nacional de Archivos Históricos, en sustitución del Patronato del Archivo Histórico Nacional (BOE, nr 150 z dnia 30 maja 1947 r.), <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1947/150/A03053-03054.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

¹⁴ Decreto de 24 de junio de 1947 sobre Ordenación de los Archivos y Bibliotecas y del Tesoro Histórico-documental y Bibliográfico (BOE, nr 229 z dnia 17 sierpnia 1947 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1947-8145> [dostęp: 7.08.2020].

¹⁵ Decreto de 12 de noviembre de 1931 disponiendo que los Protocolos de más de cien años de antigüedad queden incorporados al servicio del Cuerpo facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos para reorganizarlos como Archivos históricos (BOE, nr 317 z dnia 13 listopada 1931 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1931/BOE-A-1931-9221-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

¹⁶ Á. Sánchez Blanco, *Archivos Estatales y Archivos Autonómicos*, „Revista Jurídica de Navarra” 2009, nr 48 (lipiec–grudzień), s. 135.

¹⁷ Przykładem jest przyjęta w wielu instytucjach państwowych praktyka „czyszczenia” biur przy zmianach kadrowych na stanowiskach kierowniczych. Przyjmowało się, że ustępujący urzędnik mógł zabrać ze sobą wytworzoną za jego kadencji dokumentację. W ten sposób swoje archiwa prywatne wzbogaciło wielu ministrów, ambasadorów czy polityków. Zob.: Á. Sánchez Blanco, *op.cit.*, s. 135–136.

¹⁸ Decreto 914/1969, de 8 de mayo, de creación del Archivo General de la Administración Civil (BOE, nr 125 z dnia 29 maja 1969 r.), <https://boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1969-643> [dostęp: 6.08.2020].

W sposób typowy dla rządów autokratycznych, długo nie podejmowano prób uregulowania zasad dostępu do zasobu archiwalnego. Archiwa historyczne miały służyć promowaniu systemu oraz budowaniu tożsamości narodowej¹⁹. Dostęp do archiwów państwowych zagwarantowano dopiero w 1971 r.²⁰, jednak wiele akt publicznych było przechowywanych w tajnym aż do śmierci F. Franco depozycie w Salamance²¹.

W 1978 r., w momencie kluczowym dla kształtowania się sieci archiwów w jej dzisiejszej formie, nie istniała w Hiszpanii ustawa, na której można byłoby oprzeć politykę archiwalną. Pomimo scentralizowanego sposobu zarządzania siecią, nie udało się objąć nadzorem wszystkich archiwów państwowych. Wiele z nich, szczególnie te o charakterze administracyjnym, przez dziesiątki lat funkcjonowało poza kontrolą centralną. Były to m. in. archiwa Kongresu i Senatu, Trybunału Obrachunkowego, części ministerstw, notarialne oraz większość uniwersyteckich. Poziom zorganizowania sieci był niejednorodny. Strukturę przyjętą na szczeblu centralnym można uznać za w miarę kompletną (istniały archiwa bieżące, przejściowe i historyczne). Dużo gorzej wyglądała sytuacja archiwów historycznych prowincji i mających im przekazywać dokumentację archiwów administracji lokalnej²². Pierwszych z nich, pomimo istnienia stosownego ustawodawstwa, nie udało się objąć pełnym nadzorem centralnych władz archiwalnych, co było efektem braku kadr i środków finansowych²³. Nadal silnie pozostawały związki między archiwami i bibliotekami, co przejawiało się m.in. we wspólnym systemie kształcenia oraz dużej fluktuacji pracowników między placówkami.

System prawny archiwów po 1978 r. Od centralizacji do federalizacji

Punktem wyjścia do zrozumienia współczesnego systemu prawnego hiszpańskich placówek archiwalnych jest analiza przepisów Konstytucji, uchwalonej w 1978 r. Jak już wspomniano, kompetencje związane z zarządzaniem hiszpańskimi archiwami państwowymi zostały w tym akcie prawnym podzielone między władze centralne i autonomiczne. Stan ten regulują art. 148 i 149. Art. 149 stanowi, że muzea, biblioteki i archiwa o charakterze państwowym wchodzą

¹⁹ S. Fernández Ramos, *Marco normativo de los archivos en el estado de las autonomías*, „*Cartas diferentes. Revista canaria de patrimonio documental*” 2015, nr 11, s. 19.

²⁰ Orden por la que se dispone sea gratuito el acceso a todos los Archivos y Bibliotecas del Estado (BOE, nr 65 z dnia 15 marca 1971 r.), https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1971-373 [dostęp: 7.08.2020].

²¹ P. López Gómez, *Política archivística en acción: ingresos y destrucciones en los archivos históricos del estado (1931–2004)*, [w:] V. Cortés Alonso, P. López Gómez, A. González Quintana, *Los archivos españoles en el siglo XX: Políticas y producción bibliográfica*, t. 1: *Políticas archivísticas en la España del siglo XX*, Salamanka 2009, s. 28.

²² P. López Gómez, *El sistema archivístico español...*, s. 170–171.

²³ *Ibidem*, s. 171.

w zakres kompetencji zarezerwowanych dla centralnych władz państwowych, z wyłączeniem placówek zarządzanych przez regiony autonomiczne²⁴. To, jakie placówki mogą się znaleźć pod zarządem regionalnym, uregulowano bezpośrednio w art. 148. Zgodnie z nim władze autonomiczne uzyskują możliwość przejęcia w zarząd istotnych dla nich bibliotek, muzeów i konserwatoriów muzycznych²⁵. Uwagę zwraca fakt, że w artykule nie wymieniono archiwów, jednak wspólnoty automatycznie zdecydowały się rozciągnąć swoje kompetencje także na te placówki. Należy podkreślić, że przekazywanie archiwów w ręce władz regionalnych nie zmieniało ich statusu. Wszystkie pozostały archiwami państwowymi²⁶.

Sam proces przejmowania archiwów przez regiony autonomiczne był niezwykle długotrwały i skomplikowany. Większość umów między władzami centralnymi i regionalnymi podpisano w latach 1984–1989. Jako pierwsze własną sieć i przepisy zdecydowały się powołać władze regionów autonomicznych Andaluzji (1984) i Aragonii (1986), a jako ostatnie, już w XXI w., Estremadury (2007), Nawarry (2007) oraz Kraju Basków (2011). Proces transformacji charakteryzował się brakiem konkretnych wytycznych prawnych precyzujących, które archiwa powinny znaleźć się w rękach władz autonomicznych, a same regiony podchodziły do kwestii niejednorodnie. W efekcie dochodziło do sytuacji kuriozalnych, czego najbardziej jaskrawym przykładem było przekazanie w zarząd Regionu Autonomicznego Andaluzji Archiwum Kancelarii Królewskiej w Grenadzie w 1984 r. i pozostawienie pod zarządem centralnym placówki o analogicznym charakterze umiejscowionej w Valladolid²⁷. Różne były także losy archiwów oddanych w ręce władz regionalnych. Większość z nich zachowała istniejący *status quo*, pojedyncze przemianowano na główne archiwa regionu, rozszerzając ich kompetencje, inne całkowicie zlikwidowano, jak miało to miejsce w Katalonii²⁸.

Drugim ważnym z punktu widzenia placówek archiwalnych przepisem Konstytucji jest art. 105 ustanawiający zasadę „otwartego dostępu obywateli do ar-

²⁴ „Ochrona hiszpańskiego dziedzictwa kulturowego, artystycznego i zabytków przed wywozem i grabieżą; muzea, biblioteki i archiwa o charakterze państwowym, z wyłączeniem placówek zarządzanych przez Regiony Autonomiczne”. Zob. Constitución Española, art. 149.1.28.

²⁵ Ibidem, art. 148.1.15.

²⁶ C. Martín Gavilán, *Temas de Biblioteconomía: Concepto y función de archivos. El sistema Archivístico Español*, s. 11, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf> [dostęp: 29.06.2020].

²⁷ W 2004 r. władze Kastylji i Leónu zdecydowały przyłączyć do regionalnej sieci archiwów placówki znajdujące się dotychczas pod zarządem centralnym państwa: Archiwum Kancelarii Królewskiej w Valladolid oraz Generalne Archiwum Hiszpańskiej Wojny Domowej w Salamance (obecnie Archiwum Generalne Wojny Domowej). Zapis został uznany za niekonstytucyjny i uchylony w roku 2013. Zob.: Sentencia 38/2013, de 14 de febrero (BOE, nr 25 z dnia 30 stycznia 1984 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1984-2419> [dostęp: 9.08.2020].

²⁸ P. López Gómez, *Política archivística...*, s. 35.

chiwów i rejestrów administracyjnych”²⁹. Wyjątkiem od tej reguły jest dokumentacja, której ujawnienie mogłoby mieć negatywny wpływ na bezpieczeństwo i obronę państwa, akta spraw kryminalnych oraz naruszające intymność osób trzecich³⁰. Warto wspomnieć, że w momencie kodyfikowania ustawy, podobne klauzule były zawarte w ustawodawstwie jedynie pięciu krajów na świecie³¹.

Kolejnym aktem prawnym, o którym trzeba wspomnieć omawiając archiwa hiszpańskie, jest ustawa z dnia 25 czerwca 1985 r. o dziedzictwie historycznym Hiszpanii powołująca hiszpańską sieć archiwalną oraz określająca rolę i podstawowe funkcje archiwów państwowych. Dyspozycje dotyczące placówek archiwalnych zamieszczono w tytule VII „o dziedzictwie dokumentalnym i bibliograficznym oraz archiwach, bibliotekach i muzeach”. Już sama nazwa sugeruje, że archiwa w ustawie zaszerogowano do placówek o charakterze kulturowym. Jako archiwum ustawa definiuje „organicznie połączone ze sobą dokumenty lub zbiór dokumentów wytworzonych w trakcie wypełniania funkcji przez osoby prawne, publiczne lub prywatne, połączone przez nie dla celów badawczych, kulturowych, informacyjnych i administracyjnych”³². Pojęcie archiwum obejmuje także „instytucje kulturowe, które gromadzą, przechowują, organizują, opisują i rozpowszechniają organicznie połączone grupy lub kolekcje dokumentów”³³. Łatwo zauważyć, że akt prawny pomija całkowicie funkcję administracyjną placówek. Przeświadczenie o długoletnim jednostronnym podejściu prawa hiszpańskiego do roli archiwum podzielaają hiszpańscy prawnicy. Jak zauważa Ángel Sánchez Blanco, profesor Uniwersytetu w Maladze przez wiele lat zajmujący się kwestią ustawodawstwa archiwalnego, system prawny archiwów hiszpańskich opierał się tradycyjnie na dwóch podstawowych przesłankach: uznaniu archiwów za jednostki o charakterze wyłącznie kulturowym oraz ich celowym ujmowaniu w przepisach razem z bibliotekami oraz – rzadziej – muzeami³⁴. Efektem ubocznym omawianego stanu rzeczy było zaniedbanie kwestii kształtowania zasobu archiwalnego wywodzące się jeszcze z XIX w.³⁵ Omawiane podejście jest wi-

²⁹ Constitución Española, art. 105 b).

³⁰ Ibidem.

³¹ Mowa o Stanach Zjednoczonych (1966), Danii (1970), Norwegii (1970), Francji (1978) oraz Holandii (1978). Zob.: S. Fernández Ramos, op.cit., s. 21.

³² Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (BOE, nr 155 z dnia 29 czerwca 1985 r., art. 59.1), <https://www.boe.es/eli/es/l/1985/06/25/16/con> [dostęp: 7.07.2020].

³³ Ibidem.

³⁴ Za: R. Alberch i Fugueras, *Los archivos, entre la memoria histórica y la sociedad del conocimiento*, Barcelona 2003, s. 42.

³⁵ Przykłady nieodpowiedzialnego podejścia hiszpańskich władz państwowych do kwestii kształtowania zasobu zdarzały się także w ostatnich latach. Głośnym echem odbiła się sprawa wybrakowania przez Ministerstwo Prezydentury (niepodlegające nadzorowi centralnych władz archiwalnych) całej dokumentacji w formacie elektronicznym z okresu rządów José Marii Aznara (maj 1996–kwiecień 2004), w tym materiałów dotyczących zamachów w madryckim metrze w dniu 11 marca 2004 r. Za wyczyszczenie dysków zapłacono firmie zewnętrznej 12000 euro. Zob.: Á. Sánchez Blanco, op.cit., s. 141.

doczne przede wszystkim w ustawodawstwie ogólnopaństwowym: Konstytucji, jak i – przede wszystkim – ustawie o dziedzictwie historycznym Hiszpanii. Jako przykład można podać chociażby fakt, że kolejne artykuły ustawy wspólnie regulują m. in. takie kwestie jak wolny dostęp do zasobu trzech typów placówek (art. 62), zasady przyjmowania materiałów w depozyt i ich wywożenia z miejsca stałego przechowywania (art. 63), czy status prawny budynków, w których się znajdują (art. 64). Tylko jeden artykuł w tytule poświęcono wyłącznie archiwom. Dotyczy on obowiązku koordynowania przez ministerstwa systemu zarządzania dokumentacją i registraturami oraz dokonywania regularnego przekazywania dokumentacji do archiwów historycznych (art. 65). We wspólnym artykule powołuje się także sieci: archiwalną³⁶, biblioteczną i muzealną:

„Art. 66

Systemy archiwów, bibliotek i muzeów hiszpańskich tworzą odpowiednio archiwa, biblioteki i muzea, a także bezpośrednio z nimi związane jednostki o charakterze technicznym lub naukowym...”³⁷.

Liczba placówek o charakterze państwowym miała zostać uregulowana na podstawie osobnego dekretu (art. 61.2), co nastąpiło po 26 latach.

Zagadnienie funkcjonowania archiwów administracyjnych poruszała ustawa 30/1992 z dnia 26 listopada 1992 r. o systemie prawnym administracji publicznej i powszechnej procedurze administracyjnej. W akcie prawnym skupiono się na działaniach administracyjnych, po raz kolejny pomijając temat selekcji i archiwizacji dokumentacji³⁸. Więcej miejsca poświęcono jedynie uszczegółowieniu zasad mających zapewnić obywatelom zagwarantowany w Konstytucji dostęp do informacji publicznej, archiwów i rejestrów³⁹.

Momentem przełomowym dla archiwów państwowych było uchwalenie w 2011 r. dekretu królewskiego określającego sieć archiwów hiszpańskich oraz System Archiwów Generalnej Administracji Państwowej (Sistema de Archivos de la Administración General del Estado)⁴⁰, który uchylał nadal obowiązujący dekret z 1901 r. Akt prawny definiuje termin sieci archiwów hiszpańskich, o któ-

³⁶ Określenia „sieć archiwalna” i „system archiwalny” są w Hiszpanii stosowane zamiennie. Dla lepszego zrozumienia tekstu przez polskiego czytelnika, w artykule zdecydowano się na stosowanie pierwszej z form. Dla zachowania zgodności z oryginalnym źródłem, słowo „system” zachowano w cytatach oraz w nazwach własnych.

³⁷ Ley 16/1985, de 25 de junio..., art. 66.

³⁸ Więcej na temat ustawy, zob.: Z. Jaśkowska-Józefiak, *Archiwa uniwersytetów w Hiszpanii...*, s. 102–104.

³⁹ Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común (BOE, nr 285 z dnia 27 listopada 1992 r., art. 37), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1992/BOE-A-1992-26318-consolidado.pdf> [dostęp: 6.08.2020].

⁴⁰ Real Decreto 1708/2011, de 18 de noviembre, por el que se establece el Sistema Español de Archivos y se regula el Sistema de Archivos de la Administración General del Estado y de sus Organismos Públicos y su régimen de acceso (BOE, nr 284 z dnia 25 listopada 2011 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-18541> [dostęp: 15.07.2020].

rym wspomina ustawa o dziedzictwie historycznym z 1985 r. Jako sieć archiwów hiszpańskich rozumie się „wszystkie organy, centra, systemy i środki, które poprzez współpracę i koordynację, podejmują wspólne działania w celu rozwoju usług archiwalnych służących ułatwieniu obywatelom dostępu do dokumentacji w archiwach publicznych”⁴¹. W jej skład wchodzi:

- a) System Archiwów Generalnej Administracji Państwa, obejmujący archiwa administracji centralnej kraju;
- b) sieci archiwalne regionów autonomicznych, prowincjonalne i lokalne, które zdecydują się przyłączyć do sieci państwowej na zasadzie dobrowoli;
- c) archiwa instytucji publicznych i prywatnych włączone do sieci na podstawie stosownych umów i porozumień⁴².

Warto wspomnieć, że w uchwalonym w 2011 r. akcie prawnym zauważalne jest odejście od traktowania archiwum jako instytucji o charakterze wyłącznie kulturowym. Fakt ten został podkreślony we wstępie do dekretu, w którym zaznacza się, że dotychczasowe podejście było „mocno skoncentrowane na konserwacji i ochronie [...] dziedzictwa dokumentacyjnego, które, mimo, że fundamentalne, dzisiaj okazuje się niewystarczające”⁴³. Do zmiany jednostronnie pojmowanego statusu archiwów miała się przyczynić także powołana przy Ministerstwie Kultury i Sportu Rada Współpracy Archiwalnej (Consejo de Cooperación Archivística) odpowiedzialna za inicjowanie i wspieranie współpracy między archiwami administracji publicznej. Skład Rady obejmuje sześciu przedstawicieli Administracji Generalnej Kraju desygnowanych z różnych ministerstw, trzech administracji lokalnej, jednego Rady Uniwersytetów (Consejo de Universidades) oraz po jednym reprezentancie z każdego regionu autonomicznego⁴⁴. Wśród zadań Rady znalazły się m.in. zapisy o ujednoceniu zasad funkcjonowania placówek i dostępu do dokumentacji, wprowadzaniu strategii działania i nowych technologii, integracji publicznych i prywatnych sieci archiwalnych, a nawet współpraca międzynarodowa⁴⁵. Pomimo dość szerokiego spektrum podejmowanych przez radę tematów i w miarę regularnego spotykania się jej przedstawicieli, znaczenie organu nie jest tak duże jak sugerują przepisy, co wynika z dobrowolności wprowadzania uchwalanych regulacji. Mimo wszystko, powołanie Rady należy uznać za istotny krok w kierunku integracji i ujednoczenia zasad rządzących zaniedbanymi w ustawodawstwie krajowym archiwami administracyjnymi.

Dekret królewski określił ponadto zasady udostępniania materiałów archiwalnych w placówkach archiwalnych administracji centralnej państwa i insty-

⁴¹ Ibidem, art. 3.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem, Wstęp do dekretu.

⁴⁴ Ibidem, art. 5.

⁴⁵ Ibidem.

tuczach z nią powiązanych, z wyłączeniem archiwów bieżących i zakładowych. Wprowadzone regulacje dostosowywały archiwa do obowiązujących już w tym zakresie przepisów prawnych, w tym do ustawy z dnia 26 listopada 1992 r. o systemie prawnym administracji publicznej i powszechnej procedurze administracyjnej⁴⁶, ustawy z dnia 22 czerwca 2007 r. o cyfrowym dostępie obywateli do usług publicznych⁴⁷ oraz ustawy z dnia 26 grudnia 2007 r. dotyczącej ofiar przemocy wojny domowej i dyktatury⁴⁸. Do ciekawszych zapisów należą te, które odnoszą się do udostępniania dokumentacji niejawniej. Przepisy dekretu skupiają się na dwóch sytuacjach, w których udostępnianie musi być poddane szczególnej kontroli. Pierwsza z nich odnosi się do akt zawierających dane osobowe. Wgląd do tego typu materiałów jest możliwy po śmierci osoby, której dane dotyczą. Wyjątkiem jest dokumentacja zawierająca dane wrażliwe. W tym wypadku przepisy są bardziej restrykcyjne. Można z niej korzystać dopiero po upływie 25 lat od śmierci osoby, której dotyczą. Zainteresowany tego typu dokumentacją użytkownik jest zobowiązany przedstawić stosowne zaświadczenie wydane przez urząd stanu cywilnego. Zasady te nie obowiązują oczywiście w sytuacji, gdy użytkownik chce uzyskać wgląd we własne dane⁴⁹. Drugi wymieniony w dekrete wypadek ograniczenia udostępniania odnosi się do dokumentacji mającej szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności państwa. Można z niej korzystać jedynie po uzyskaniu autoryzacji organu, któremu jest podporządkowane archiwum⁵⁰.

System prawny archiwów centralnych

Od momentu transformacji państwa w kierunku federacyjnym istotnym problemem był brak aktualnej ustawy archiwalnej regulującej organizację archiwów centralnych oraz zasady przekazywania archiwów w zarząd regionów autonomicznych. Organizacja archiwów państwowych opierała się na ustawach uchwalonych w latach 50. XX w., w których tematyka archiwów była reprezentowana w sposób dość wybiórczy. W 1977 r. do sieci historycznych archiwów państwowych podporządkowanych władzom centralnym należały:

- Archiwa historyczne o zasięgu generalnym, przekraczającym zakresem terytorialnym zasobów granice regionów (5);

⁴⁶ Ley 30/1992, de 26 de noviembre....

⁴⁷ Ley 11/2007, de 22 de junio, de acceso electrónico de los ciudadanos a los Servicios Públicos (BOE, nr 150 z dnia 23 czerwca 2007 r.), <https://boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-12352> [dostęp: 19.07.2020].

⁴⁸ Ley 52/2007, de 26 de diciembre, por la que se reconocen y amplían derechos y se establecen medidas en favor de quienes padecieron persecución o violencia durante la guerra civil y la dictadura (BOE, nr 310 z dnia 27 grudnia 2007 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-22296> [dostęp: 19.07.2020].

⁴⁹ Real Decreto 1708/2011, de 18 de noviembre..., art. 28.

⁵⁰ Ibidem, art. 27.

- Archiwa historyczne o zasięgu regionalnym (4);
- Archiwa historyczne dawnych dystryktów sądowych (2);
- Archiwa historyczne prowincjonalne i lokalne⁵¹.

W efekcie decentralizacji, w sieci archiwów centralnych pozostały jedynie cztery z pięciu archiwów o zasięgu generalnym. Pozostałe placówki zostały przekazane władzom autonomicznym.

Obecnie do sieci archiwów centralnych administracji państwowej wchodzi jedynie sześć archiwów historycznych ogólnych oraz jedno sądowe. Są to:

- Archiwum Korony Aragońskiej w Barcelonie (Archivo de la Corona de Aragón);
- Archiwum Generalne w Simancas (Archivo General de Simancas);
- Archiwum Generalne Indii w Sewilli (Archivo General de Indias);
- Narodowe Archiwum Historyczne w Madrycie (Archivo Histórico Nacional);
- Archiwum Generalne Wojny Domowej w Salamance (Archivo General de la Guerra Civil Española);
- Archiwum Historyczne Szlachty w Toledo (Archivo Histórico de la Nobleza);
- Archiwum Kancelarii Królewskiej w Valladolid (Archivo de la Real Chancillería de Valladolid).

W sieci, obejmującej 300 km bieżących akt, znalazły się także: archiwum przejściowe z siedzibą w Alcalá de Henares, funkcjonujące obecnie pod nazwą Archiwum Generalnego Administracji (Archivo General de la Administración)⁵² oraz archiwa bieżące i przejściowe Ministerstwa Kultury i Sportu. Całość dopełniają dwa centra techniczne: Centrum Dokumentalnej Informacji Archiwalnej (Centro de Información Documental de Archivos)⁵³ oraz Centrum Reprodukacji Dokumentów (Servicio de Reproducción de Documentos)⁵⁴.

Ministerstwem odpowiedzialnym za zarządzanie centralną siecią archiwów państwowych jest Ministerstwo Kultury i Sportu (Ministerio de Cultura y Deporte), a jednostką – powołana w 1977 r. – Generalna Poddyrekcja Archiwów Państwowych (Subdirección General de Archivos Estatales)⁵⁵. Jej podporządkowanie organizacyjne na przestrzeni czasu było zmienne, jednak zawsze związa-

⁵¹ P. López Gómez, *El sistema archivístico español...*, s.158–159.

⁵² Placówka, powołana w 1969 r., pełni w rzeczywistości dodatkowo rolę archiwum historycznego, co jest spowodowane brakiem miejsca w Narodowym Archiwum Historycznym.

⁵³ Jednostka powstała w 1977 r. w celu rozpowszechniania informacji o dziedzictwie dokumentalnym zgromadzonym przez hiszpańskie archiwa państwowe. Do jej kompetencji należy przede wszystkim tworzenie archiwalnych baz danych.

⁵⁴ Zadaniem centrum jest koordynowanie projektów związanych z tworzeniem reprodukcji archiwaliów oraz przechowywaniem ich kopii bezpieczeństwa. Pod obecną nazwą istnieje od 1985 r.

⁵⁵ Real Decreto 2258/1977, de 27 de agosto, sobre estructura orgánica y funciones del Ministerio de Cultura (BOE, nr 209 z dnia 1 września 1977 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-21144> [dostęp: 15.07.2020].

ne z ministerstwem odpowiedzialnym za kulturę. Obecnie podlega pod Generalną Dyрекcję Sztuk Pięknych (Dirección General de Bellas Artes), a wyżej pod Generalny Sekretariat Kultury (La Secretaría General de Cultura) i ministra⁵⁶.

Zgodnie z dekretem królewskim z 2011 r., do zadań realizowanych przez Generalną Poddyrekcję Archiwów Państwowych należy: tworzenie, finansowanie i promocja archiwów państwowych, zarządzanie archiwami Ministerstwa Kultury i Sportu, doradzanie archiwom podległym innym ministerstwom oraz wykonywanie działań właściwych dla archiwów państwowych zarządzanych przez wspólnoty autonomiczne określonych w osobnych aktach prawnych uchwalonych przez te wspólnoty. W dekrete znalazły się ponadto zapisy dotyczące kształtowania postaw dążących do zachowania hiszpańskiego dziedzictwa dokumentalnego oraz jego promocji na arenie narodowej i międzynarodowej, a także zarządzania Portalem Archiwów Hiszpańskich (PARES)⁵⁷, koordynacji centralnej sieci archiwalnej oraz współpracy archiwalnej z instytucjami publicznymi i prywatnymi⁵⁸.

Systemy prawne regionów autonomicznych

Współcześnie na terytorium Hiszpanii działa siedemnaście sieci autonomicznych funkcjonujących w oparciu o własne ustawy archiwalne. Szczegółowe omówienie w niniejszym artykule systemów archiwalnych wszystkich regionów i ich regulacji prawnych z ponad 30 lat jest ze względu na ich złożoność niemożliwe, stąd zdecydowano się dokonać ogólnej syntezy, pokazującej tendencje i kierunki, w których rozwijały się sieci.

Pierwszym regionem autonomicznym, który zdecydował się zorganizować własną sieć archiwalną była Andaluzja. Zasady funkcjonowania archiwów określała ustawa 3/1984 z dnia 9 stycznia 1984 r. o archiwach⁵⁹. Był to pierwszy akt prawny, w którym do wyłącznych kompetencji władz autonomicznych zaliczono archiwa historyczne prowincji. Fakt objęcia ich regionalnym ustawodawstwem początkowo wzbudzał spore kontrowersje, czego efektem było przekazanie sprawy do rozpatrzenia przez Trybunał Konstytucyjny. Korzystne dla władz regionu Andaluzji rozstrzygnięcie zapadło w 1988 r.⁶⁰, otwierając tym samym drogę do

⁵⁶ Real Decreto 509/2020, de 5 de mayo, por el que se desarrolla la estructura orgánica básica del Ministerio de Cultura y Deporte (BOE, nr 127 z dnia 7 maja 2020 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2020-4860> [dostęp: 15.07.2020].

⁵⁷ Więcej na temat Portalu Archiwów Hiszpańskich, zob.: Z. Jaśkowska-Józefiak, *Metodyka opracowania dokumentacji w Hiszpanii na przykładzie Portalu Archiwów Hiszpańskich (Portal de Archivos Españoles)*, [w:] *Metodyka i standardy opracowania archiwalnego. Rzeczywistość i potrzeba*, red. I. Mamczak-Gadkowska, Poznań 2019, s. 127–135.

⁵⁸ Real Decreto 509/2020, de 5 de mayo..., art. 5.1.

⁵⁹ Ley 3/1984, de 9 de enero, de Archivos (BOE, nr 25 z dnia 30 stycznia 1984 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1984-2419> [dostęp: 15.07.2020].

⁶⁰ Sentencia 103/1988, de 25 de junio (BOE, nr 152 z dnia 25 czerwca 1988 r.), <http://hj.tribunal-constitucional.es/ES/Resolucion/Show/1044> [dostęp: 7.08.2020].

przejmowania archiwów historycznych przez pozostałe wspólnoty. Brak jasnego statusu prawnego podjętych przez Andaluzję działań nie był przeszkodą dla innych regionów. Jeszcze przed orzeczeniem Trybunału, analogiczne przepisy zdążyły przyjąć wspólnoty autonomiczne Katalonii (1985) i Aragonii (1986). Charakterystyczne ponadto, dla ustaw archiwalnych uchwalanych w latach 80. XX w. było podkreślanie roli archiwów w zachowaniu nie tyle dziedzictwa dokumentacyjnego pojmowanego generalnie, lecz tylko tej jego części, która ma znaczenie dla historii i kultury regionu i tym samym pomaga budować jego tożsamość⁶¹. Najwyraźniej widać to w ustawie uchwalonej przez władze Katalonii, w której pojawia się następujący zapis: „Dla Katalonii to dziedzictwo jest bardzo ważne, ponieważ stanowi bazę dokumentalną jej historii i jeden z fundamentów jej tożsamości narodowej”⁶². Drugą cechą charakterystyczną omawianych ustaw jest, znane z ustawodawstwa państwowego, traktowanie dokumentacji jako elementu dziedzictwa dokumentacyjnego i dalej – kulturowego. Pomimo tradycyjnego podejścia, regiony podjęły – nie zawsze realne – próby objęcia nadzorem dokumentacji o charakterze publicznym gromadzonej przez korporacje, instytucje i osoby prywatne. Przełomowe w ustawie z 1984 r. było także prawne ustanowienie sieci archiwalnej obejmującej archiwa historyczne mające różny status własności: państwowe, autonomiczne, lokalne i prywatne. Niemal wszystkie akty prawne uchwalone w latach 80. ubiegłego wieku zostały zastąpione przez nowe. Wyjątkiem w tym względzie jest Aragonia z nadal obowiązującą ustawą z 1986 r.⁶³

Przechodząc do regulacji prawnych regionów autonomicznych uchwalanych od lat 90. XX w.: w okresie tym zauważalne jest stopniowe odchodzenie od traktowania archiwów jako placówek o charakterze wyłącznie historycznym oraz zwracanie coraz większej uwagi na potrzebę właściwego kształtowania zasobu. Ewolucja w tym względzie jest łatwa do prześledzenia na podstawie analizy uzasadnienia przyjmowanych aktów prawnych. W ustawie archiwalnej regionu autonomicznego Murcji (1990) za podstawowe cele jej uchwalenia uznano zagwarantowanie dziedzictwa dokumentacyjnego wspólnoty oraz ułatwienie jego poznania i popularyzacji. Dla wypełnienia pierwszego z celów należy „utrzymać uporządkowaną dokumentację od momentu jej wytworzenia w różnych instytucjach, jak również ustanowić konkretne terminy przekazywania dokumentacji”⁶⁴. W późniejszych aktach prawnych obok ochrony dziedzictwa doku-

⁶¹ S. Fernández Ramos, op.cit., s. 46.

⁶² Ley 6/1985, de 26 de abril de Archivos (BOE, nr 183 z dnia 1 sierpnia 1985 r., wstęp do ustawy), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1985-16229> [dostęp: 7.08.2020].

⁶³ Ley 6/1986, de 28 de noviembre, de Archivos de Aragón (BOE, nr 301 z dnia 17 grudnia 1986 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1986/BOE-A-1986-32792-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁶⁴ Zob.: Ley 6/1990, de 11 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de la Región de Murcia (BOE, nr 170 z dnia 17 lipca 1990 r., uzasadnienie), https://www.boe.es/buscar/pdf/1990/BOE-A-1990-169167_z_dnia_104-consolidado.pdf [dostęp: 7.08.2020].

mentacyjnego wymienia się takie argumenty jak: „odtworzenie połączenia archiwów ze społeczeństwem” oraz przyspieszenie usług związanych z dostępem do dokumentacji (Wspólnota Autonomiczna Madrytu, 1993)⁶⁵, potrzebę istnienia archiwów „służących wszystkim obywatelom”, których właściwa organizacja jest kluczowa dla pełnienia przez nie funkcji administracyjnych i usługowych (Wspólnota Walencka, 2005)⁶⁶, czy postępowanie z dokumentacją w taki sposób, by dokumenty znalazły się „w zasięgu użytkowników” (Baleary, 2006)⁶⁷. Na uwagę zasługuje fakt, że wymienione wyżej przepisy zostały uchwalone przed dekretem z 2011 r., w momencie, w którym dla organizacji archiwów centralnych kluczowym aktem prawnym pozostawała ustawa o dziedzictwie historycznym Hiszpanii.

Tabela 1: Ustawy archiwalne wspólnot autonomicznych. Opracowanie własne na podstawie BOE.

Region Autonomiczny	Rok uchwalenia ustawy	Nazwa ustawy
Andaluzja	2011 ⁶⁸	Ley 7/2011, de 3 de noviembre, de Documentos, Archivos y Patrimonio Documental de Andalucía
Aragonia	1986	Ley 6/1986, de 28 de noviembre, de Archivos de Aragón
Asturia	2001	Ley 1/1991, de 21 de febrero, de Patrimonio del Principado de Asturias
Baleary	2006	Ley 15/2006, de 17 de octubre, de archivos y patrimonio documental de las Illes Balears
Estremadura	2007	Ley 2/2007, de 12 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de Extremadura
Galicja	2014 ⁶⁹	Ley 7/2014, de 26 de septiembre, de archivos y documentos de Galicia
Kantabria	2002	Ley 3/2002, de 28 de junio, de Archivos de Cantabria

⁶⁵ Ley 4/1993, de 21 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de la Comunidad Autónoma de Madrid (BOE, nr 138 z dnia 10 czerwca 1993 r., uzasadnienie), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1993/BOE-A-1993-14881-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁶⁶ Ley 3/2005, de 15 de junio, de Archivos (BOE, nr 167 z dnia 14 lipca 2005 r., preambuła), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2005/BOE-A-2005-12100-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁶⁷ Ley 15/2006, de 17 de octubre, de archivos y patrimonio documental de las Illes Balears (BOE, nr 285 z dnia 29 listopada 2006 r., art. 1.3), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2006/BOE-A-2006-20772-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁶⁸ Ustawa znosi wcześniejszy akt prawny z roku 1984.

⁶⁹ Ustawa znosi wcześniejszy akt prawny z roku 1986.

Region Autonomiczny	Rok uchwalenia ustawy	Nazwa ustawy
Kastylija-la Mancha	2002	Ley 19/2002, de 24 de octubre, de Archivos Públicos de Castilla-La Mancha
Kastylija i León	1991	Ley 6/1991, de 19 de abril, de Archivos y del Patrimonio Documental de Castilla y León
Katalonia	2001 ⁷⁰	Ley 10/2001, de 13 de julio, de archivos y gestión de documentos
Kraj Basków	1990	Ley 7/1990, de 3 de julio, de Patrimonio Cultural Vasco
La Rioja	1994	Ley 4/1994, de 24S. de mayo, de Archivos y Patrimonio Documental de La Rioja
Madryt	1993	Ley 4/1993, de 21 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de la Comunidad Autónoma de Madrid
Murcja	1990	Ley 6/1990, de 11 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de la Región de Murica
Nawarra	2007	Ley Foral 12/2007, de 4 de abril, de Archivos y Documentos
Walencja	2005	Ley 3/2005, de 15 de junio, de Archivos
Wyspy Kanaryjskie	1990	Ley 3/1990, de 22 de febrero, de Patrimonio Documental y Archivos de Canarias

Na początku XXI w. pojawiły się w wielu ustawach zapisy tworzące w regionach systemy zarządzania dokumentacją, obejmujące akta od momentu ich wytworzenia, aż do wybrakowania lub przekazania do archiwum historycznego. Co ważne, ich wprowadzenie cedowało część odpowiedzialności za prawidłowe zarządzanie dokumentacją z archiwów historycznych na jednostki administracyjne. O systemie zarządzania dokumentacją jako pierwsza wspomniała w swojej ustawie Katalonia (2001)⁷¹, znajdując w kolejnych latach wielu naśladowców⁷². Drugim elementem charakterystycznym dla ustaw uchwalanych w omawianym okresie było pojawienie się klauzul szczegółowo określających zasady udostępniania. W tej materii na uwagę zasługują zapisy zamieszczone w aktach praw-

⁷⁰ Ustawa znosi wcześniejszy akt prawny z roku 1985.

⁷¹ Ley 10/2001, de 13 de julio, de archivos y gestión de documentos (BOE, nr 206 z dnia 28 sierpnia 2001 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2001/BOE-A-2001-16691-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁷² Podobne zapisy znalazły się w ustawach archiwalnych Kastylii-la Manchy, Walencji, Balearów, Nawarry, Estremadury, Andaluzji i Kantabrii.

nych Katalonii⁷³, Estremadury⁷⁴ i Galicji⁷⁵, podkreślające, że dostęp do dokumentów publicznych musi być możliwy w każdej jednostce przechowującej akta, a nie – jak miało to miejsce dotychczas – wyłącznie w archiwach historycznych. Jedynym ograniczeniem w tym względzie powinny być stosowne przepisy prawa. Uchwalane w tym czasie ustawy starały się unormować także szereg innych zagadnień, takich jak: obowiązek organizacji archiwów przez władze większych miast⁷⁶, liczba i wykształcenie personelu, szczegółowe zasady brakowania dokumentacji, czy zachowanie publicznego statusu dokumentacji przejętej przez instytucje prywatne⁷⁷. Z czasem w ustawach zaczęto dodawać zapisy o dokumentacji elektronicznej i wdrażaniu w archiwach nowych technologii⁷⁸.

Na koniec należy zauważyć, że dobre w dużej mierze ustawodawstwo regionalne, nierzadko wypada gorzej w praktyce, co jest najczęściej efektem braku odpowiednich środków. Po ponad 30 latach obowiązywania ustaw archiwalnych, na własną siedzibę i dyrekcję nadal czeka powołane w przepisach Generalne Archiwum Aragonii (Archivo General de Aragón). Istnienie części archiwów wyłącznie na papierze nie jest niestety w Hiszpanii praktyką odosobnioną. Dotyczy to zarówno archiwów generalnych i przejściowych, jak i archiwów administracji niższego szczebla: miejskich oraz powiatowych (*comarcas*). Utopijne w większości przypadków okazały się również zapisy o odpowiedniej liczbie i wykształceniu personelu placówek archiwalnych. Nie bez znaczenia dla występowania wyżej wymienionych problemów jest brak regularnego uchwalania przez władze autonomiczne aktów wykonawczych do obowiązujących ustaw.

Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że system prawny archiwów hiszpańskich w jego dzisiejszej formie jest efektem przyjętej w Konstytucji decentralizacji kraju i rozdzielenia kompetencji dotyczących archiwów między władze centralne i autonomiczne. Prosty w założeniu podział na archiwa o charakterze ogólnopństwowym i regionalnym okazał się w praktyce problematyczny, o czym świadczą licznie wydawane – przede wszystkim w pierwszych latach po uchwa-

⁷³ Ley 10/2001, de 13 de julio..., art. 35.2.

⁷⁴ Ley 2/2007, de 12 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de Extremadura (BOE, nr 127 z dnia 28 maja 2007 r., art. 22.6), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-10663-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁷⁵ Ley 7/2014, de 26 de septiembre, de archivos y documentos de Galicia (BOE, nr 258 z dnia 24 października 2014 r., art. 23.4), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2014/BOE-A-2014-10825-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

⁷⁶ W Katalonii, Walencji i Estremadurze granicą było 10 000 mieszkańców, w Nawarrze – 15 000, w Kastylii-la Manchy – 20 000.

⁷⁷ S. Fernández Ramos, op.cit., s. 59–62.

⁷⁸ Á.L. Calvo Sotillos, *Sistema Archivístico de la Administración General del Estado*, [w:] *Legislación archivística española*, red. idem, Madryt 2015, s. 10.

leniu Konstytucji – rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego. Sam proces kształtowania się sieci regionalnych był rozłożony w czasie i trwał aż do 2011 r., kiedy w zarząd władz autonomicznych Kraju Basków przekazano trzy ostatnie archiwa historyczne prowincji. Ostatecznie pod zarządem centralnym pozostało jedynie 7 placówek o charakterze historycznym, funkcjonujących przez lata na podstawie bardzo ogólnych i często nieaktualnych źródeł prawa. Trwający przez lata marazm władz państwowych w przyjmowaniu przepisów regulujących działalność placówek archiwalnych nie został przeoczony przez władze regionalne, które, tworząc sieci, starały się objąć kuratelą jak największą ilość dokumentacji. Uchwalane akty prawne obejmowały swoim zakresem nie tylko podporządkowane wcześniej władzom centralnym archiwa historyczne, ale także placówki o charakterze administracyjnym i prywatnym. W niektórych kwestiach, m.in. ochrony dokumentacji przez cały cykl jej życia, wyprzedzały ustawodawstwo centralne. Zmianą w dobrym kierunku było uchwalenie w 2011 r. dekretu królewskiego regulującego sieć archiwów hiszpańskich oraz wprowadzającego szczegółowe zasady funkcjonowania centralnej sieci archiwalnej, udostępniania dokumentacji przez archiwa państwowe oraz kompetencje Generalnej Poddyrekcji Archiwów Państwowych. Istotny okazał się także fakt podkreślenia w dekrete funkcji administracyjnej archiwów, co od lat we własnych ustawach robiły już władze regionalne.

Należy mieć na uwadze, że przybliżone powyżej akty prawne nie wyczerpują tematu zarysowanego w tytule. W Hiszpanii istnieje jeszcze kilka niezależnych sieci archiwów państwowych, działających na podstawie własnego ustawodawstwa. Największą z nich (Sistema Archivístico de Defensa) tworzą archiwa wojskowe podporządkowane Ministerstwu Obrony. Początki jej istnienia sięgają XIX w. Ilość dokumentacji zgromadzonej w tych placówkach jest znaczna i wynosi ponad 150 km bieżących akt⁷⁹, co czyni z niej drugą co do rozmiaru zasobu sieć archiwalną w kraju⁸⁰. Na odrębnych zasadach funkcjonują także archiwa władzy ustawodawczej (obejmujące Parlament i większość ministerstw) i sądowe. Specyficzną grupę stanowią ponadto archiwa Dziedzictwa Narodowego (*Patrimonio Nacional*), będące własnością państwa, ale pozostające do wyłącznej dyspozycji króla i rodziny królewskiej. Pomimo swojej niezależności, wspomniane placówki wchodzą w skład sieci archiwów hiszpańskich i w związku z tym muszą się podporządkować aktom prawnym o charakterze ogólnopaństwowym, które ich dotyczą, w tym przede wszystkim ustawie z 1985 r. o dziedzictwie historycznym Hiszpanii.

⁷⁹ Dane obejmują tylko archiwa historyczne i przejściowe.

⁸⁰ Zasady funkcjonowania sieci określa dekret królewski z dnia 4 grudnia 1998 r., który zatwierdza Regulamin Archiwów Wojskowych. Zob.: Real Decreto 2598/1998, de 4 de diciembre, por el que se aprueba el Reglamento de Archivos Militares (BOE, nr 303 z dnia 12 grudnia 1998 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-29347> [dostęp: 19.07.2020].

Analiza systemu prawnego hiszpańskich archiwów nasuwa kilka wniosków. Pierwszym z nich jest nieco zaskakujący fakt długoletniego niedoceniaenia roli, jaką w zachowaniu dziedzictwa dokumentacyjnego odgrywa prawidłowe kształtowanie zasobu. Drugim – uważane przez większość archiwistów europejskich za rozwiązanie mało korzystne, a nadal obecne w hiszpańskim systemie prawnym – łączenie archiwów z bibliotekami i muzeami. Na koniec pozostaje odpowiedź na pytanie, czy podjęta ponad 30 lat temu decyzja o decentralizacji sieci archiwalnej miała pozytywny wpływ na zabezpieczenie hiszpańskiego dziedzictwa archiwalnego. Zdaniem autorki, przekazanie ogromnych kompetencji w ręce regionów autonomicznych (pomimo licznych trudności natury prawnej i organizacyjnej) okazało się w dłuższej perspektywie decyzją trafną. Stworzone przez wspólnoty autonomiczne sieci są w przeważającej mierze silnie zmotywowane do zabezpieczenia jak największej ilości materiałów archiwalnych. Wiele dokumentów zyskało w przepisach regionalnych opiekę, której nie gwarantowały im akty prawne o charakterze ogólnopństwowym. Efektem ubocznym decentralizacji są niewątpliwie różne podejścia do roli archiwów i do kształtu samej sieci, co może stanowić pewną trudność dla badaczy korzystających z zasobu na terenie całego kraju. Problematyczne jest także spotykane w ustawach niektórych wspólnot autonomicznych traktowanie archiwów historycznych jako instytucji mających służyć promowaniu wyłącznie świadomości regionalnej. Podejście to może okazać się konfliktogenne przede wszystkim w wypadku wspólnot o silnych tendencjach separatystycznych.

Źródła

- Constitución Española (Boletín Oficial del Estado, nr 311 z dnia 29 grudnia 1978 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229> [dostęp: 7.08.2020].
- Decreto de 22 de noviembre de 1901 por el que se aprueba el Reglamento de Archivos del Estado (Gaceta de Madrid, nr 330 z dnia 26 listopada 1901 r.), <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1901/330/A00823-00828.pdf> [dostęp: 3.08.2020].
- Decreto de 12 de noviembre de 1931 disponiendo que los Protocolos de más de cien años de antigüedad queden incorporados al servicio del Cuerpo facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos para reorganizarlos como Archivos históricos (Boletín Oficial del Estado, nr 317 z dnia 13 listopada 1931 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1931/BOE-A-1931-9221-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Decreto de 24 de junio de 1947 sobre Ordenación de los Archivos y Bibliotecas y del Tesoro Histórico-documental y Bibliográfico (Boletín Oficial del Estado, nr 229 z dnia 17 sierpnia 1947 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1947-8145> [dostęp: 7.08.2020].
- Decreto de 8 de mayo de 1947 por el que se crea el Patronato Nacional de Archivos Historicos, en sustitución del Patronato del Archivo Histórico Nacional (Boletín Oficial del Estado, nr 150 z dnia 30 maja 1947 r.), <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1947/150/A03053-03054.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

- Decreto 914/1969, de 8 de mayo, de creación del Archivo General de la Administración Civil (Boletín Oficial del Estado, nr 125 z dnia 29 maja 1969 r.), <https://boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1969-643> [dostęp: 6.08.2020].
- Ley 3/1984, de 9 de enero, de Archivos (Boletín Oficial del Estado, nr 25 z dnia 30 stycznia 1984 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1984-2419> [dostęp: 15.07.2020].
- Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español (Boletín Oficial del Estado, nr 155 z dnia 29 czerwca 1985 r.), <https://www.boe.es/eli/es/l/1985/06/25/16/con> [dostęp: 7.07.2020].
- Ley 6/1985, de 26 de abril de Archivos (Boletín Oficial de Estado, nr 183 z dnia 1 sierpnia 1985 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1985-16229> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 6/1986, de 28 de noviembre, de Archivos de Aragón (Boletín Oficial de Estado, nr 301 z dnia 17 grudnia 1986 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1986/BOE-A-1986-32792-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 3/1990, de 22 de febrero, de Patrimonio Documental y Archivos de Canarias (Boletín Oficial del Estado, nr 92 z dnia 17 kwietnia 1990 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1990/BOE-A-1990-9116-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 6/1990, de 11 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de la Región de Murcia (Boletín Oficial del Estado, nr 170 z dnia 17 lipca 1990 r.), https://www.boe.es/buscar/pdf/1990/BOE-A-1990-169167_z_dnia_104-consolidado.pdf [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 7/1990, de 3 de julio, de Patrimonio Cultural Vasco (Boletín Oficial del Estado, nr 51 z dnia 29 lutego 2012 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2012/BOE-A-2012-2861-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 6/1991, de 19 de abril, de Archivos y del Patrimonio Documental de Castilla y León (Boletín Oficial del Estado, nr 134 z dnia 5 czerwca 1991 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1991/BOE-A-1991-14132-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común (Boletín Oficial del Estado, nr 285 z dnia 27 listopada 1992 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1992/BOE-A-1992-26318-consolidado.pdf> [dostęp: 6.08.2020].
- Ley 4/1993, de 21 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de la Comunidad Autónoma de Madrid (Boletín Oficial del Estado, nr 138 z dnia 10 czerwca 1993 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1993/BOE-A-1993-14881-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 4/1994, de 24S. de mayo, de Archivos y Patrimonio Documental de La Rioja (Boletín Oficial del Estado, nr 144 z dnia 17 czerwca 1994 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/1994/BOE-A-1994-13807-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 10/2001, de 13 de julio, de archivos y gestión de documentos (Boletín Oficial del Estado, nr 206 z dnia 28 sierpnia 2001 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2001/BOE-A-2001-16691-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 3/2002, de 28 de junio, de Archivos de Cantabria (Boletín Oficial del Estado, nr 176 z dnia 24 lipca 2002 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2002/BOE-A-2002-14840-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].

- Ley 19/2002, de 24 de octubre, de Archivos Públicos de Castilla-La Mancha (Boletín Oficial del Estado, nr 301 z dnia 17 grudnia 2002 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2002/BOE-A-2002-24540-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 3/2005, de 15 de junio, de Archivos (Boletín Oficial del Estado, nr 167 z dnia 14 lipca 2005 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2005/BOE-A-2005-12100-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 15/2006, de 17 de octubre, de archivos y patrimonio documental de las Illes Balears (Boletín Oficial del Estado, nr 285 z dnia 29 listopada 2006 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2006/BOE-A-2006-20772-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley Foral 12/2007, de 4 de abril, de Archivos y Documentos (Boletín Oficial del Estado, nr 113 z dnia 11 maja 2007 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-9611-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 2/2007, de 12 de abril, de Archivos y Patrimonio Documental de Extremadura (Boletín Oficial del Estado, nr 127 z dnia 28 maja 2007 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2007/BOE-A-2007-10663-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Ley 11/2007, de 22 de junio, de acceso electrónico de los ciudadanos a los Servicios Públicos (Boletín Oficial del Estado, nr 150 z dnia 23 czerwca 2007 r.), <https://boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-12352> [dostęp: 19.07.2020].
- Ley 52/2007, de 26 de diciembre, por la que se reconocen y amplían derechos y se establecen medidas en favor de quienes padecieron persecución o violencia durante la guerra civil y la dictadura (Boletín Oficial del Estado, nr 310 z dnia 27 grudnia 2007 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-22296> [dostęp: 19.07.2020].
- Ley 7/2014, de 26 de septiembre, de archivos y documentos de Galicia (Boletín Oficial del Estado, nr 258 z dnia 24 października 2014 r.), <https://www.boe.es/buscar/pdf/2014/BOE-A-2014-10825-consolidado.pdf> [dostęp: 7.08.2020].
- Orden por la que se dispone sea gratuito el acceso a todos los Archivos y Bibliotecas del Estado (Boletín Oficial del Estado, nr 65 z dnia 15 marca 1971 r.), https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1971-373 [dostęp: 7.08.2020].
- Ordenanzas de Archivo de Simancas (1588), [ordenanzas_archivo_simancas.pdf](#) [dostęp: 25.11.2020].
- Real Decreto 2258/1977, de 27 de agosto, sobre estructura orgánica y funciones del Ministerio de Cultura (Boletín Oficial del Estado, nr 209 z dnia 1 września 1977 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-21144> [dostęp: 15.07.2020].
- Real Decreto 2598/1998, de 4 de diciembre, por el que se aprueba el Reglamento de Archivos Militares (Boletín Oficial del Estado, nr 303 z dnia 12 grudnia 1998 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-29347> [dostęp: 19.07.2020].
- Real Decreto 1708/2011, de 18 de noviembre, por el que se establece el Sistema Español de Archivos y se regula el Sistema de Archivos de la Administración General del Estado y de sus Organismos Públicos y su régimen de acceso (Boletín Oficial del Estado, nr 284 z dnia 25 listopada 2011 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-18541> [dostęp: 15.07.2020].

- Real Decreto 509/2020, de 5 de mayo, por el que se desarrolla la estructura orgánica básica del Ministerio de Cultura y Deporte (Boletín Oficial del Estado, nr 127 z dnia 7 maja 2020 r.), <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2020-4860> [dostęp: 15.07.2020].
- Sentencia 38/2013, de 14 de febrero (Boletín Oficial del Estado, nr 25 z dnia 30 stycznia 1984 r.), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1984-2419> [dostęp: 9.08.2020].
- Sentencia 103/1988, de 25 de junio (Boletín Oficial del Estado, nr 152 z dnia 25 czerwca 1988 r.), <http://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/1044> [dostęp: 7.08.2020].

Bibliografía

- Alberch i Fugueras R., *Los archivos, entre la memoria histórica y la sociedad del conocimiento*, Barcelona 2003.
- Calvo Sotillos Á.L., *Sistema archivístico de la Administración General del Estado*, [w:], *Legislación archivística española*, red. Á.L. Calvo Sotillos, Madryt 2015, s. 9–14.
- Fernández Ramos S., *Marco normativo de los archivos en el estado de las autonomías*, „Cartas diferentes. Revista canaria de patrimonio documental” 2015, nr 11, s. 17–80.
- Jaśkowska-Józefiak Z., *Archiwa uniwersytetów w Hiszpanii. Organizacja, zasób i działalność*, Poznań 2019.
- Jaśkowska-Józefiak Z., *Metodyka opracowania dokumentacji w Hiszpanii na przykładzie Portalu Archiwów Hiszpańskich (Portal de Archivos Españoles)*, [w:] *Metodyka i standardy opracowania archiwalnego. Rzeczywistość i potrzeby*, red. I. Mamaczak-Gadkowska, Poznań 2019, s. 127–135.
- Legislación archivística española*, red. A.L. Calvo Sotillos, Madryt 2015.
- López Gómez P., *El sistema archivístico español anterior a la constitución de 1978*, „Boletín de ANABAD” 1998, t. 38, nr 1–2, s. 149–171.
- López Gómez P., *Política archivística en acción: ingresos y destrucciones en los archivos históricos del estado (1931–2004)*, [w:] V. Cortés Alonso, P. López Gómez, A. González Quintana, *Los archivos españoles en el siglo XX: Políticas y producción bibliográfica*, t. 1: *Políticas archivísticas en la España del siglo XX*, Salamanka 2009, s. 16–71.
- López Rodríguez C., *Orígenes del Archivo de la Corona de Aragón, (en tiempos, Archivo Real de Barcelona)*, „HISPANIA. Revista Española de Historia” 2007, t. 57, nr 226 (maj–sierpień) s. 413–454, <http://hispania.revistas.csic.es/index.php/hispania/article/viewFile/49/49> [dostęp: 10.08.2020].
- Martín Gavilán C., *Temas de Biblioteconomía: Concepto y función de archivos. El sistema Archivístico Español*, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf> [dostęp: 29.06.2020].
- Sánchez Blanco Á., *Archivos Estatales y Archivos Autonómicos*, „Revista Jurídica de Navarra” 2009, nr 48 (lipiec–grudzień), s. 131–179.
- Supera-Markowska M., *Zarys prawa hiszpańskiego i prawa polskiego*, wyd. 2, Warszawa 2013.

